

*Інна Костюк,
М. Полховська, к.філол.н., доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Засоби передачі фразеологічних одиниць українською (на матеріалі англomовного серіалу «Шерлок»)

Способи перекладу фразеологічних одиниць неодноразово ставали об'єктом перекладознавчого аналізу. Складність передачі цих мовних одиниць мовою перекладу полягає в тому, що вони мають специфічну будову та значення, яке часто не можна вивести безпосередньо з окремих слів, що їх складають. Інтерес до дослідження засобів передачі фразеологічних одиниць посилюється й через те, що цей процес вимагає не тільки високого рівня володіння двома мовами, а й глибокого знання культури, оскільки фразеологізми мають глибоко вкорінені культурні асоціації, відображають історичні, соціальні реалії народу, який говорить мовою.

Науковці виокремлюють два основні підходи до перекладу фразеологізмів: фразеологічний та нефразеологічний. Фразеологічний підхід передбачає переклад за допомогою фразеологічного еквівалента або фразеологічного аналога, тоді як нефразеологічний включає в себе такі прийоми, як калькування, описовий переклад та контекстуальні заміни.

Під час вивчення способів відтворення фразеологічних одиниць українською мовою у нашому дослідженні ми спиралися на класифікацію, створену українськими мовознавцями М. Личук і В. Шинкарук (Личук & Шинкарук, 2001) , що окреслили головні способи перекладу фразеологізмів: переклад за допомогою еквівалента (повного та часткового), переклад з використанням фразеологічного аналога, описовий переклад, контекстуальна заміна та калькування (дослівний переклад). Зокрема, ми доповнили цю класифікацію способами перекладу М. Нагорної

(Нагорна, 2016), а саме такими як, лексичний переклад і антонімічний переклад.

Для проведення дослідження ми проаналізували чотири сезони британського серіалу «Шерлок» (*Sherlock*) та його переклад українською мовою у виконанні студії «1+1» та зробили вибірку 158 фразеологічних одиниць. Розглянувши способи перекладу фразеологічних одиниць у серіалі «Шерлок», ми отримали такі результати: найпоширенішим виявився спосіб контекстуальної заміни. Це такий спосіб перекладу, при якому перекладач замінює оригінальний фразеологізм фразеологізмом мови перекладу або замінює його іншими словосполученнями, що не мають ідіоматичного характеру, але передають основне значення оригінально виразу. Його було використано у 21,5% випадків:

"Listen, I'm **cutting** you **slack** here..." (*Sherlock*) – «Слухайте, я надав вам свободу дії...» [C1, Еп.3, 40:38] – Фразеологізм "*cut slack*" згідно з *Collins Dictionary* означає "*to make things slightly easier for someone than you normally would, because of their special circumstances or situation*". Перекладач обрав контекстуальну заміну, передавши значення фразеологізму українською як "надати свободу дії". Застосування цього способу перекладу у цьому випадку є виправданим тому, що хоч цей переклад і не зберігає образної структури оригінального фразеологізму, він точно відтворює його зміст.

На другому місці за рясністю використання опинився лексичний переклад, він був застосований 17% випадків. Лексичний переклад фразеологізмів є методом, за допомогою якого фразеологічна одиниця мови оригіналу в цільовій мові перекладається одним словом або поняттям, який найточніше передає його загальний зміст. Наприклад:

"I got into the Tower of London; you think I can't **worm** my way **into** twelve hotel rooms?" (*Sherlock*) – «Я пробрався у сам Тауер, то хіба готельних номерів не дістанусь?» [C2, Еп.3, 23:02] – Переклад англійського фразеологізму "*worm your way into something*", який згідно з *Cambridge Dictionary*, означає "*to gradually achieve a*

position of trust, possibly by being dishonest" (покликання) , словом «дістатися» передає загальний сенс – досягти мети, але втрачає те значення підступності і поступовості, яке притаманне оригінальному виразу.

У серіалі «Шерлок» переклад за допомогою фразеологічного аналога є досить поширеним , за регулярністю використання він займає третє місце, тобто нами засвідчений у 24 випадках (15,1%). Цей метод перекладу полягає у заміні фразеологізму мови оригіналу фразеологізмом мови перекладу, який має таке ж значення, але побудований на іншому образі:

*"I had to make him believe he'd beaten me, utterly defeated me, and then he'd **show his hand**"* (Sherlock) – «Я мав переконати його, що він розбив мене до щенту, щоб він **розкрив свої карти**» [С3, Еп.1, 1:12:36] – Англomовний фразеологізм *"show your hand"* буквально означає «показати свою руку» і використовується в контексті гри в покер, коли гравець відкриває свої карти, демонструючи свої наміри. Український варіант «розкрити свої карти» має аналогічне значення і також пов'язаний з грою в карти, коли гравець перестає приховувати свої карти, тобто свої плани.

Випадки звернення до описового перекладу, або дослівного перекладу нами засвідчені , у 13,2% випадків:

*"He's really **come out of his shell**."* (Sherlock) – «Він **перестав соромитись**» [С3, Еп.2, 11:10] – Фразеологізм *"come out of your shell"* має більш глибокий сенс, ніж просто «перестати соромитись». Він вказує на процес, коли людина стає більш відкритою, впевненою у собі, починає більше спілкуватися і брати участь у соціальних активностях. Український варіант перекладу передає лише частину цього значення, зосереджуючись на аспекті подолання сором'язливості.

Приклади перекладу за допомогою фразеологічного еквівалента засвідчено у 8,8% випадків. Це фразеологізм у мові перекладу, який за всіма своїми характеристиками повністю відповідає вихідному фразеологізму:

"And here you are, the dominatrix who brought a nation to its knees" (Sherlock) – «Гарна ж, доміна **поставила на коліна** усю країну» [C2, Еп.1, 1:19:38] – Фразеологізм *"bring to knees"* в англійській мові означає «знищити, підкорити або перемогти когось або щось». Український еквівалент «поставити на коліна» має схоже значення, вказуючи на підкорення, завоювання або поневолення.

Калькування використовувалося однаково як і фразеологічний еквівалент, у 8,8% випадків. Це такий спосіб перекладу, при якому англійський фразеологізм передається через дослівне копіювання його структури і образності в мові перекладу:

"You're home and dry" (Sherlock) – «**Удома і чисті**» [C4, Еп.1, 03:08] – На перший погляд, здається, що калькування в цьому випадку було вдалим, адже переклад буквально передає структуру англійського фразеологізму. Однак, при більш детальному аналізі виявляються певні недоліки. Англійський фразеологізм *"home and dry"* означає "бути в безпеці, уникнути небезпеки, досягти успіху". Проте український переклад не зовсім акуратно передає цю ідею. Калькування не повністю відтворює значення оригіналу.

У нашій вибірці засвідчено випадки застосування антонімічного перекладу. Він полягає у такому способі передачі фразеологізму, коли значення вихідної одиниці змінюється на протилежне. Антонімічний переклад був менш поширеним (8,2% випадків):

"We didn't always see eye to eye, but my sister was very dear to me." Sherlock – «Іноді ми з нею **розходились у поглядах**, але я її дуже сильно любив» [C1, Еп.3, 42:14] – Фразеологізм *"see eye to eye"* означає «мати або дійти до однакової думки». Оскільки в оригіналі він вжитий із запереченням *"didn't"*, то загальний сенс фрази полягає в тому, що персонажі не завжди погоджувалися один з одним. Англійська фраза *"we didn't see eye to eye"* у прямому перекладі означала б «ми не сходилися в думках», проте в українському перекладі цей фразеологізм був переданий за допомогою антонімічного способу як «ми розходились у поглядах».

Частковий еквівалент є найменш частотним способом перекладу у нашій вибірці (6,9% прикладів):

"Thought it might break the ice a bit." (Sherlock) – «Я хочу **розтопити лід**» [С2, Еп.2, 52:02] – Бачимо переклад англійського фразеологізму *"break the ice"* його українським еквівалентом «розтопити лід». Хоча обидва вирази *"break the ice"* і «розтопити лід» передають один і той же сенс – подолати початкову незручність або сором'язливість у спілкуванні – вони використовують різні образи. Англійська ідіома *"break the ice"* виникла з морської тематики, коли судна ламали кригу, щоб прокласти шлях для подальшого плавання. Український варіант «розтопити лід» символізує руйнування бар'єрів між людьми, але акцентується на поступовості змін. Переклад за допомогою часткового еквівалента дозволяє зберегти стилістику та зміст, при цьому лексична структура може дещо різнитися.

Отже, переклад фразеологізмів є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає врахування лексичних, культурних та стилістичних особливостей вихідної та цільової мов. У нашому дослідженні найчастотнішими методами перекладу є контекстуальна заміна, лексичний переклад та пошук фразеологічного аналога.

Список джерел

1. Личук, М., & Шинкарук, В. (2001). *Ступені фразеологізації речень*. Чернівці: Рута.
2. Нагорна, М. (2016). Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою. *Наука. Освіта. Молодь*, (2), 47–48.
3. *Sherlock - Transcripts - Forever Dreaming*. (б. д.). Transcripts - Forever Dreaming – Index page. <https://transcripts.foreverdreaming.org/viewforum.php?f=51>